

~~Passend~~ Inclusiever onderwijs met co-teaching

Steeds vaker wordt er in beleids- en visiestukken gesproken over inclusiever onderwijs en verdwijnt de benaming passend onderwijs naar de achtergrond. Veel schoolorganisaties staan open voor de intentie van inclusie, maar het praktisch vertalen en realiseren van inclusief onderwijs blijkt van een andere orde. Co-teaching is een duurzame onderwijsinnovatie die inclusief onderwijs handen en voeten kan gaan geven.

‘Geen kind tussen wal en schip’ was een veelgehoorde quote toen de Wet passend onderwijs in 2014 officieel van kracht werd. Hoewel de intentie van de wet nastrevenswaardig was, waren er ook kritische geluiden te horen voorafgaand aan de invoering. Stevens (2013) stelde bijvoorbeeld dat de wet oude structuren bevestigde en het daarbij nog steeds ging om onderwijs dat niet is gebaseerd op een kans voor elk kind, maar op het principe van selectie. Door dit principe te handhaven zouden gedrags- en motivatieproblemen blijven bestaan bij leerlingen.

Inmiddels zijn we ruim acht jaar verder en blijkt uit de Evaluatie Passend Onderwijs (2020) dat Stevens beschikte over een vooruitziende blik: binnen de bestaande schoolstructuren merken leraren dat zij meer en meer te maken hebben met gedragsproblemen en complexere, meervoudige problematiek. Leraren ervaren een taakverzwaring vanwege de toename van het aantal leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften (20-25 %) en hebben last van het gevoel dat zij de gevraagde ondersteuning niet kunnen bieden. Leraren dringen aan op meer faciliteiten in hun eigen school,

“Leraren dringen aan op meer faciliteiten in hun eigen school, zoals meer handen in de klas en kleinere klassen.”

zoals meer handen in de klas en kleinere klassen (Ledoux, Waslander & Eimers, 2020). Het beschikbaar stellen van financiën in het Nationaal Programma Onderwijs kan een impuls betekenen om tegemoet te komen aan dergelijke wensen van leraren. Daarnaast schetst de Onderwijsraad een perspectief voor inclusiever onderwijs op de langere termijn. De Onderwijsraad (2021) adviseert om het Nationaal Programma Onderwijs te verbinden aan structurele investeringen om te komen tot een duurzaam karakter in schoolontwikkeling en -verbetering op weg naar meer inclusie

Inclusiever onderwijs met co-teaching

In vergelijking met andere landen in Europa slaagt Nederland er maar mondjesmaat in om inclusief onderwijs te realiseren. Landen die het wel lukt om meer inclusief onderwijs te realiseren (bijvoorbeeld Italië, Finland, Oostenrijk en Spanje) zien co-teaching als belangrijke en effectieve werkwijze. Maar wat is co-teaching dan? Co-teaching is een waardenbewust onderwijsconcept:

Meerdere onderwijsprofessionals werken op gestructureerde wijze samen, gedurende een langere periode, op basis van een gedeelde visie, en nemen daarbij gezamenlijk de verantwoordelijkheid voor goed onderwijs en de ontwikkeling van alle leerlingen in de groep

(Fluijt, Bakker & Struyf, 2016).

Deze formulering vraagt om toelichting

- **Meerdere onderwijsprofessionals**
Dit kunnen twee of meer leraren zijn die samenwerken, maar ook bijvoorbeeld een leraar en een intern begeleider, een onderwijsassistent, een ambulante begeleider, een orthopedagoog, een logopedist, een maatschappelijk werker of een leraar uit het speciaal onderwijs of taalexpertisecentrum.
- **Werken op gestructureerde wijze samen**
Dit betekent dat er voorwaarden zijn aan de wijze van samenwerking. De structuur bestaat onder andere uit de vaste afspraak dat onderwijsprofessionals tijd reserveren om samen het onderwijs voor te bereiden, uit te voeren en na te bespreken.
- **Gedurende een langere periode**
Om ontwikkeling en resultaten te bereiken is het nodig om een relatie op te bouwen met leerlingen. Daarnaast kan co-teaching pas effectief worden ingezet als de samenwerkingspartners weten wat zij van elkaar mogen verwachten. Dit wordt niet bereikt als de samenwerking niet regelmatig of slechts incidenteel plaatsvindt.
- **Een gedeelde visie**
De co-teachers delen een pedagogische en didactische onderwijskundige visie. Een niet goed afgestemde wijze van lesgeven en begeleiding kan leiden tot verwarring en verlies van gevoel van veiligheid en welbevinden bij leerlingen, maar ook bij de onderwijsprofessionals.

- **Nemen gezamenlijk de verantwoordelijkheid**
Als co-teachers de samenwerking aangaan, doen ze dat op basis van een gedeelde verantwoordelijkheid. Er mogen best verschillen in expertise en mate van verantwoordelijkheid zijn, maar de samenwerkende professionals committeren zich aan de door hen gezamenlijk geformuleerde opdracht in het belang van de leerling en/of de groep.
- **Alle leerlingen in een groep**
Het gaat niet alleen om de leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften op het gebied van leren en gedrag, de samenwerkingspartners moeten het begrip diversiteit breed opvatten. Vanuit deze brede benadering van diversiteit dagen ze alle leerlingen uit om hun talenten en kwaliteiten te ontwikkelen. Elke leerling leert om te gaan met de eigen mogelijkheden, beperkingen en verantwoordelijkheden en leert een goede relatie aan te gaan met andere leerlingen van de diverse groep.

Conclusies uit onderzoek

1. Co-teaching kan worden beschouwd als een effectief pedagogisch en didactisch waardenbewust onderwijsmodel om te werken aan inclusiever onderwijs.
2. Een goede samenwerking is voorwaardelijk om samen goed les te kunnen geven; respect, communicatie, gelijkwaardigheid en vertrouwen zijn de pijlers voor een goede samenwerking. Co-teachers dragen als rolmodellen bij aan de acceptatie van hyperdiversiteit.
3. Een klein netwerk van intensief samenwerkende onderwijsprofessionals in een co-teaching team is in staat om een duurzame verandering te bewerkstelligen in complexe onderwijs situaties met leerlingen.
4. Het werken aan kansgelijkheid vraagt kennis en vaardigheden van co-teachers op het gebied van inclusieve pedagogiek en didactiek.

(Fluijt, 2018)

NPO-middelen goed gebruiken

COVID-19 bracht het dilemma van de kansenongelijkheid nog duidelijker aan het licht. De gelden vanuit de NPO-regeling bieden een reële kans om deze problemen duurzaam aan te pakken. Co-teaching kan hierbij een rol van betekenis spelen omdat:

- het zorgt voor minder werkdruk bij leraren en meer werkplezier bij zowel leerlingen als leraren;
- het nieuwe collega's de gelegenheid biedt gezamenlijk vliegrepen te maken en daardoor voortijdige uitstroom van nieuwe collega's kan worden voorkomen;
- alle leerlingen erop vooruitgaan omdat samenwerkende professionals hun werkwijze beter kunnen afstemmen op specifieke onderwijsbehoeften van leerlingen.

Overigens kan co-teaching (en meer inzet van ander-soortige functies en expertise naast de leerkracht) ook een oplossingsrichting zijn om het lerarentekort terug te dringen.

Maar hoe dan?

De belangrijkste vraag blijft nog onbeantwoord: maar hoe dan? Het werken aan inclusiever onderwijs met co-teaching vraagt om een integrale aanpak. Meestal hebben organisaties/scholen drie à vier jaar nodig om het goed te kunnen invoeren. De belangrijkste wetenschappelijke en praktijkinzichten voor de professionalisering van co-teachers zijn ondergebracht in drie bouwstenen:

1. Co-teaching en inclusieve pedagogiek

Doel: Groep als community beschouwen waarbinnen elk kind, elke jongere, elke student zich gehoord en gezien voelt.

- Oplossingsgerichte benadering en positieve psychologie (mindset)
- Een inclusieve groep: vriendschappen, verantwoordelijkheden, samenwerken
- Werken aan autonomie en zelfstandigheid
- Planmatig handelen en gedragsproblematiek aanpakken

2. Co-teaching en inclusieve didactiek

Doel: Onderwijs ontwerpen waaraan alle leerlingen, studenten kunnen deelnemen.

- Flexibel klassenmanagement en nieuwe organisatievormen
- Inrichting van de leeromgeving
- Differentiëren op meerdere manieren
- Universal Design for Learning: ontwerpen lessen waar alle leerlingen aan deel kunnen nemen

3. Co-teachers als samenwerkende professionals

Doel: Optimaal samenwerken.

- Fases van samenwerking, inzet kwaliteiten
- Vertrouwen, juiste mindset, taken en rollen, rolmodel
- Communicatie: feedback geven en ontvangen, reflecteren
- Leren van andere co-teachers

Co-teachers werken - gestuurd en ondersteund door de schooldirectie - aan de hand van eigen focusvragen en realiseren in elke bouwsteen verbeter/veranderpunten voor hun eigen werkpraktijk. Ze gebruiken daarvoor als tool het co-creatiemodel model (Fluijt, 2020).

Het co-creatiemodel model bestaat uit vier cirkels met daarachter de onderwerpen die co-teachers het meest belangrijk vinden. De cirkels bouwen voort op de golden cirkel van Simon Sinek (2010) waaraan een vierde cirkel is toegevoegd: *Hoe Samen*. Fullan (2016) geeft namelijk aan dat het succes van onderwijsverbetering staat of valt met het vertrouwen en het vermogen om goed te kunnen samenwerken. Daarom bespreken co-teachers niet alleen het waarom en wat van hun ideeën voor verbetering, maar besteden ze ook aandacht aan het ‘hoe’ van de organisatie en vooral het ‘hoe’ van de samenwerking.

Tot slot

Volgens Drucker (in Sins, 2019) moeten innovaties aan drie voorwaarden voldoen. Ten eerste moet de vernieuwing duidelijk definieerbaar zijn, eenduidig zijn en een compleet implementatie- en verspreidingsprogramma omvatten. Een tweede voorwaarde is dat succesvolle innovaties klein beginnen en dat ze proberen een specifiek ding te doen. Ten derde moet de benodigde kennis aan-

wezig zijn om de verandering/verbetering uit te voeren. Co-teaching voldoet aan deze voorwaarden en is gestaag bezig aan een succesvolle opmars in de Nederlandse onderwijspraktijk. Op diverse plekken wordt co-teaching ingevoerd en is meer dan genoeg kennis en ervaring opgebouwd. Daarmee is co-teaching een kansrijk concept om te werken aan kansgelijkheid en inclusiever onderwijs en kan het ook een rol spelen om anders tegen het lerarentekort aan te kijken. Doen jullie mee?

Voor de complete literatuurlijst, zie de website bij dit tijdschrift: www.pomagazine.nl/literatuur

Auteur: Dian Fluijt

Onderzoeker en Docent
Masteropleiding Educational
Needs Fontys.